

z zdravljenjem povezanih institucij in medicino nasploh. Priporočljivo branje za družboslovce, pomembno pa predvsem za vse, ki se profesionalno ukvarjajo z zdravjem, boleznijo in zdravljenjem. Kot pravi avtorica sama, je ta knjiga pobuda za komuniciranje z medicino in zdravniki. Zato je podrobnejši ekskurz v socialno psihološko teorijo komuniciranja, ki sicer daje občutek razcepa knjige na dva dela, upravičen, v drugem delu knjige, v poglavju o odnosih med zdravniki in bolniki, pa se izkaže celo za zelo smiselnega. Avtoričin prispevek medicini je pogled od zunaj, z vidika tistih znanosti in vednosti, ki zmorejo reflektirati dano situacijo medicine in ji ponuditi pomoč v sestopu z rojalistične pozicije v parlamentaren družbeni odnos. Z vztrajanjem medicine in primatnem obnašanju ji grozi, da zakoraka na »minsko polje«, ki si ga s poseganjem na vse več področij zasebnega in javnega življenja pravzaprav postavlja sama.

Matevž Tomšič

**Max Kaase, Vera Sparschuh, Agnieszka Wenninger (ed.): Three Social Science Disciplines in Central and Eastern Europe: Handbook on Economics, Political Science and Sociology (1989-2001). Budapest: Collegium Budapest Institute for Advanced Study, Berlin, Bonn: Social Science Information Centre (IZ), 2002
668 strani (ISBN 3-8206-0139-2), 59.95 USD**

Zbornik *Three Social Science Disciplines in Central and Eastern Europe*, ki so ga uredili Max Kaase, Vera Sparschuh in Agnieszka Wenninger, obravnava položaj in vlogo družbenih ved v deželah postsocialistične tranzicije in je plod skupnega raziskovalnega dela družboslovcev iz obeh delov združujoče se Evrope (pri čemer so glavno osnovo predstavljali podatki, zbrani v Berlinskem GESIS/Social Science Information Centre). Pri tem je šlo za selekcijo tako glede izbire disciplin kot glede nabora držav. Raziskovalci so se namreč omejili na analizo stanja treh glavnih družboslovnih disciplin – sociologije, ekonomije in politologije – v desetih državah kandidatkah za vstop v Evropsko unijo: Poljski, Madžarski, Češki, Slovaški, Sloveniji, Estoniji, Litvi, Latviji, Bolgariji in Romuniji. Ta selekcija je bila potrebna tako zaradi velike disciplinarne razprostranjenosti družboslovja kot obsežnosti prostora, na katerem se nahajajo nekdanje socialistične države. Vendar lahko rečemo, da je šlo za smiselni izbor, saj so omenjene tri discipline tiste, ki pokrivajo največji del tematik, povezanih z aktualnim družbenim stanjem, predvsem pa spremembami, katerim so podvržene postsocialistične družbe. Za vse te discipline značilna relativno visoka stopnja institucionaliziranosti, poleg tega pa zanje že obstajajo različne mednarodne raziskave in baze podatkov, na podlagi katerih je možno izvesti primerjalno analizo. Medtem pa so izbrane dežele zaradi dejstva, da se intenzivno vključujejo v institucionalni okvir Evropske unije, najbolj relevanten partner razvitim družbam zahodne Evrope – tudi v smislu sodelovanja na področju družboslovnih znanosti.

Raziskava sestoji iz prispevkov, ki obravnavajo stanje v omenjenih državah po posameznih disciplinarnih sklopih ter prispevkov, ki predstavljajo splošno refleksijo različnih vidikov glede stanja družboslovja kot celote ali posamezne od družboslovnih disciplin. (Poleg omenjenih so predstavljeni tudi pregledi stanja nekaterih drugih disciplin: antropologije, demografije, geografije in prava.) Nacionalni pregledi obravnavajo naslednje topike: stanje discipline pred letom 1989, njeno redefiniranje po letu 1990, glavne teoretske in metodološke usmeritve, financiranje, javni prostor in akademske debate ter pogled na prihodnji razvoj discipline. Enoten tematski fokus prispevkov se tako odraža v njihovi relativno enotni vsebinski strukturiranosti. Nekateri prispevki vsebujejo tudi izbrano bibliografijo najpomembnejših »nacionalnih« objav na področju discipline.

V prispevkih se izražajo številne podobnosti in razlike med posameznimi deželami, pa tudi med disciplinami. Običajno se dežele vzhodne in srednje Evrope smatra za enoten socio-kulturni prostor. To je v največji meri posledica dejstva, da jih je več desetletij opredeljeval socialistični tip družbene ureditve s sistemskimi značilnostmi, ki so bile vsaj v osnovi vsem tem deželam skupne. Tako se sedaj vse nahajajo v procesu celovite družbene transformacije v smislu oblikovanja družbe zahodnega tipa s tržnim gospodarstvom in parlamentarno demokracijo kot glavnima sistemskima elementoma; transformacije, katere cilj je preseganje tradicionalnega modernizacijskega zamudništva, ki je bilo značilno za večino teh dežel. Ta transformacijska situacija odločilno opredeljuje tudi omenjene družboslovne discipline, saj je problematika družbenih sprememb glavni predmet njihovega preučevanja, hkrati pa so te discipline tudi same podvržene spremembam. Tako je odpravljen ideološko-politični nadzor nad njihovim delovanjem, kar pomeni svobodo pri izbiri raziskovalnih tematik ter teoretskega in metodološkega instrumentarija; posledica česar je znanstveni pluralizem, ki omogoča soočanje in konkurenco različnih konceptualnih in metodoloških pristopov. Drugo veliko spremembo predstavlja internacionalizacija teh disciplin tako v smislu dostopnosti zahodnih konceptov in metod kot v smislu konkretnega mednarodnega raziskovalnega sodelovanja.

Poleg tega se družboslovje v vzhodni Evropi sooča s problemi, ki so univerzalne narave, tj. lastni tudi zahodnemu družboslovju. Tu gre denimo za vprašanje disciplinarnih meja in poskusov njihove preseganja v smislu interdisciplinarnega sodelovanja, ki bi dalo boljše raziskovalne rezultate. In prav problematika družbene transformacije je zaradi svoje večdimenzionalne narave takšna, da zahteva interdisciplinaren pristop. Tako so tematike, kot so demokratizacija, ekonomska transformacija, integracija v evropski institucionalni okvir itd., pogosto obravnavane z vidika dveh ali celo vseh treh omenjenih disciplin – kar kažejo tudi pregledi tematik, ki jih obravnavajo discipline v posameznih državah.

Vendar pa obstajajo tudi pomembne razlike glede stanja družboslovja v obravnavanih državah. Le-te so posledica specifičnih zgodovinskih in kulturnih izkušenj pa tudi posebnosti, ki izhajajo iz trenutne družbene situacije v posamezni državi. Tako na način raziskovalnega dela v veliki meri vpliva tako nacionalna intelektualna tradicija s svojimi ključnimi osebnostmi (ki se jih smatra za utemeljitelje posameznih disciplin) kot tudi prevladujoče vrednotno-nazorske (npr. religiozne) orientacije v določenem okolju. Razlike pa so tudi posledica institucionalnih dejavnikov. Tu so še posebej pomembne razlike glede narave preteklega režima, predvsem v smislu ideološke dogmatičnosti in stopnje državno-partijskega nadzora nad družbo – in s tem tudi nad znanostjo. Tako je v nekaterih državah (Slovenija, Poljska, Madžarska) vsaj v zadnjem obdobju obstajala delna avtonomija družboslovnega raziskovanja (ki se je odražala v določeni stopnji teoretskega pluralizma ter v odprtosti nasproti Zahodu), medtem ko je bil drugod ta nadzor precej močnejši in se je ohranil do propada sistema. Obstajale pa so tudi tozadevne razlike med posameznimi disciplinami, saj je politologija praviloma uživala manj raziskovalne avtonomije kot ostali dve disciplini (ponekod, denimo na Češkem in Slovaškem, pa za časa komunizma sploh ni obstajala).

Pričujoča knjiga predstavlja dragocen vir informacij za raziskovalce družboslovja, saj gre za do sedaj najcelovitejši pregled stanja na področju ekonomije, politologije in sociologije v deželah kandidatkah za vstop v EU. Pomembno je tudi, da poleg velike količine podatkov vsebuje tudi kritično refleksijo različnih vidikov stanja in perspektiv prihodnjega razvoja. Kot meni Piotr Sztompka, avtor zaključnega poglavja o sociologiji, sistematična in jasna analiza stanja ni zgolj sholastično početje, ampak ima pomembne neposredne posledice. Družboslovje se namreč potem, ko je razpadel monistični sistemski okvir, nahaja pred izzivi delovanja v pluralnem in odprtem okolju, podvrženem procesom globalizacije tudi na področju znanosti. Predvsem v zvezi s slednjim, ki se izraža v intenziviranem mednarodnem sodelovanju in soočanju z zahodnimi vplivi, mnogi avtorji menijo, da prinaša poleg očitnih pozitivnih učinkov (uporaba najodobnejših teoretskih konceptov in raziskovalnih metod) tudi določene slabosti. Tako naj bi bilo raziskovalno sodelovanje na relaciji Vzhod-Zahod izrazito neuravnoteženo, kar naj bi se odražalo v prevladi

zahodnih tematik, konceptov in metod, s čimer bi vzhodnoevropsko družboslovje izgubljalo svojo identiteto in stik z lastnim okoljem. Vsekakor mora družboslovno raziskovanje, če hoče prispevati k družbeni samorefleksiji pa tudi k reševanju konkretnih družbenih problemov, vzpostaviti ustrezno ravnovesje med integriranostjo v mednarodno znanstveno skupnost in občutljivostjo za specifične lastnega okolja. To pa je odvisno predvsem od družboslovcev samih, njihove percepcije lastnega položaja in vloge v družbi ter sposobnosti detekcije tistih vprašanj, ki so v določeni družbi osrednjega pomena. Podobno je tudi pri dilemi med znanstveno ali družbenokritično usmerjenostjo družboslovnih disciplin. Za uspešno opravljanje omenjenih funkcij je namreč potrebno oboje, s tem, da mora morebitna kritika posameznih družbenih pojavov temeljiti na trdnih, tj. teoretsko konsistentnih in empirično utemeljenih argumentih.

In za konec še nekaj besed o stanju družbenih ved v Sloveniji (avtorji predlogov stanja v Sloveniji so bili: Jože Mencinger za ekonomijo, Danica Fink-Hafner za politologijo ter Frane Adam in Matej Makarovič za sociologijo). Vsekakor so bile razmere, v katerih se je družboslovje v zadnjih desetletjih razvijalo, boljše kot v večini ostalih obravnavanih držav. Tako ima relativno dobro razvito raziskovalno infrastrukturo, poleg tega pa so zaradi večje gospodarske razvitosti tudi materialni pogoji za delo boljši. Vendar pa obstajajo določeni problematični momenti. Tako Adam in Makarovič izpostavljata pomanjkanje javnih diskusij med sociologi, pa tudi določene probleme v njihovem javnem nastopanju, kar se kaže predvsem v zabrisovanju meje med znanstvenimi in vrednotnimi oz. političnimi stališči. To naj bi bilo posledica določenih – tudi ideološko pogojenih – blokad, prisotnih v slovenskem javnem prostoru. Vseeno pa določeni indici vsaj na nekaterih področjih nakazujejo večjo dinamičnost v smislu razprav znotraj strokovnih krogov (kot je primer polemik med različnimi tabori ekonomistov glede »nacionalnega interesa« pa tudi nekaterih drugih vprašanj ekonomske politike).

Gregor Starc

Walter Benjamin: Enosmerna ulica. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Koda, 2002

133 strani (ISBN 961-6356-34-8), 4.450 SIT

prevod Slavo Šerc, spremna beseda Slavo Šerc, Dušan Šarotar

Enosmerna ulica je naslov knjige, ki bi bil lahko naslov celotnega življenja Walterja Benjamina. Pravzaprav bi njegovo življenje lahko naslovili tudi *Slepa ulica* - pa ne zaradi njegovih del, ki so zvečine postala zanimiva in slavna šele po njegovi smrti, ampak zaradi tragičnosti, ki je zaznamovala njegove nenehne padce in življenjske neuspehe ter botrovala njegovemu samodestrukтивnemu koncu. K tej tragičnosti sta veliko pripomogla tudi čas in okolje, v katerem je Benjamin živel in ustvarjal. Neizbrisno sta ga zaznamovala njegovo židovsko poreklo in njegov slab odnos z očetom, od katerega je bil finančno odvisen vse do svojih poznih tridesetih let.

Dvajseta in trideseta leta 20. stoletja, v katerih je Benjamin ustvarjal, sta Nemčijo preplavljala vzpenjajoča se nacizem in antisemitizem, zaradi katerih so Adorno, Horkheimer in drugi člani frankfurtske šole skupaj s svojim *Inštitutom za družbene raziskave* emigrirali v ZDA. Ožje članstvo tega inštituta so namreč predstavljali židovski intelektualci, med njimi tudi Benjamin, ki so takoj po nacističnem prevzemu oblasti postali tarča političnih čistk. Kljub temu pa Benjamin ni emigriral v ZDA, temveč se je vse do leta 1940, ko so skozi slavolok zmage vkorakale nemške čete, nastanil v Parizu.

Ob političnem dogajanju v Evropi je k tragiki Benjaminovega življenja prispevala tudi razdvojenost nemške židovske skupnosti, saj sta bili edini obliki židovskega odpora v tistem času